

Drugi „monumentum perenne“ postavil si je Anton Alojzij, da je izdal nemško-slovenski slovar, katerega pričetnik je Vodnik. On namreč je prehodil prvi hribe in doline, iskaje zanj med kmeti besedi ter zraven prebiral učena dela: Jambresiča, Troca, Tomse, Dobrovskega, Rodde-ta in Stulli-a, da bi bil tako dovršil slovar po uzoru svojem. A z vsem tem še ne zadovoljen, iskal je besedi v slovarju „dictionarium“ leta 1704. natisnjem v Moskvi, v slovnici Popovičevi in v spisih Smotrinskih, Sovičevih, Frencellovih itd., naj so bili pisani s cirilico ali glagolico. Nikedar pa ni vzel ptuje besede v slovar svoj, da ni bila v duhu jezika slovenskega; tako je nabral za 30.000 nemških besedi slovenskih, in sicer dobrih slovenskih. Za podlago slovarju si je izbral takrat najboljši nemški besednjak Adelungov. Leta 1813. mislil je dokončati delo in izdal je v to svrhu za poskušnjo eno polo. Izračunil je celo delo na več kot 80 pol srednje osmirke in želel ga dati v ličnem natisu na svetlo. Ker pa ni imel denarja, da bi izdal slovar na svoje stroške, razpisal je naročbo. Ali vojska je vstala — in zaostalo je ž njo tudi namenjeno delo. In tudi slavni mož umrl je 8. prosenca l. 1819. Rokopis je ukupil po smrti njegovi nepozabljivi tržaški škof Ravnika za 130 gold. ter ga pozneje podaril prof. Metelku. A tudi v njegovih rokah ostal bi bil rokopis skoro gotovo le rokopis, ako ga ne bi bilo prosilo „Slovensko društvo“ l. 1848. (pod vodstvom nadomestljivega dr. Bleiweisa), da naj ga blagovoli posoditi društvu za izdelek slovarja. Metelko vstreže z veseljem društvu, ki se loti takoj težavnega dela; dovršilo ga je sè združeno pripomočjo veljavnih slovenskih pisateljev. Ali tudi društvu je, kakor Vodniku, manjkalo denarja, da bi bilo izdalo drago delo. Rokopis ostal je zopet rokopis, dokler ne izreče preblagi vladika Anton Alojzij v nekem pogovoru z dr. Bleiweisom 28. decembra leta 1853. blagosrčnih, domoljubnih besedi: **Vstani slovar!**

Stvar se je vršila tako-le: Dr. Bleiweis je šel namreč omenjenega dne k milostljivemu knezoškofu, da mu bi bil podaril svoj „koledarček“ za leto 1854., ki je istega leta razveselil Slovence s podobo Vodnikovo in njega životopisom. Ko pa vikši pastir o tej priliki omeni Vodnika in njegovega nedovršenega slovarja, opiše dr. Bleiweis novejšo zgodovino njegovo in izreče željo, da bi Bog poslal Slovincem mecena, ki bi izdati hotel veliko delo Vodnikovo, po katerem hrepeni ne le slovenski in slovanski svet, temveč tudi Nemci. In takoj se rodi v plemeniti duši preblazega kneza misel in sklep — biti narodu svojemu tolikanj zaželjeni dobrotnik! Še istega leta pričnejo izdelovati veliki nemško-slovenski slovar; vrednik bil mu je slavni jezikoslovec naš, gospod M. Cigale na Dunaji, katerega je v to svrhu voljen odbor prevzvišenemu knezoškofu priporočil. Ali žal! dasi so hiteli z izdelovanjem, vendar ni včakal blagi mecen, da bi bil zagledal slovar beli dan. Morana namreč prehitela ga je in upihnila mu luč življenja eno leto prej. Ali zvest obljubi, zapovedal je v oporoki svojemu glavnemu dediču „Alojzijevišču“, da preskrbi iz zapuščine njegove izdajo bodi-si nemško-slovenskega in o priliki tudi slovensko-nemškega dela. Prvi je razveselil Slovence l. 1860. v 6000 iztisih, vsak iztis obsegajoč  $126\frac{3}{4}$  tiskanih pol; drugi pa izdeljuje se sedaj, in vrli odbor, ki stoji imenitnemu, a težavnemu delu na čelu, nam je porok, da pride skoro in v občno zadovoljnost na svetlo.

(Dalje prihodnjič.)

## Zgodovinske stvari.

### Upor v spodnji Dalmaciji (to je, v Krivošiji), Hercegovini in Bosni.

Spisuje J. V.

#### I.

Oj ti nesrečna Hercegovina in Bosna! Pred tremi leti še le smo zadušili upore Turkov trdoglavcev in sedaj se kaže, da jih bodemo šli z nova mirit. Kako nam je odleglo, ko se je jel raznašati glas, da so dobili naši fantje doli v Hercegovini in Bosni poslednje turško gnjezdo v pest! Težek kamen se nam je odvalil od srcá. Se ve da našemu tadanjemu ministru Andrašiju se niti sanjalo ni, kako so ga opeharili evropski ministri, ki so se sešli v nemškem Berlinu k posvetovanju, ker so mu ponudili prav zastonj dve turški deželi, Bosno in Hercegovino. Naš minister ji je bil vesel, ko otrok pirhov. Dve deželi in čisto zastonj, pomisli človek! Ko se je iz Berlina vračal domú na Dunaj, ni zinil ne bene mev, ker se je morda bal, da ga Dunajčanje iz zgolj veselja raztrgajo, če zvedó, da nese seboj v jednom žepu Hercegovino, v družem Bosno. Sicer je bilo tisti čas v Bosni še nekoliko nemirno, a Andraši minister se je tolažil in drugi evropski ministri, veseli, da so tako cenó izpečali trdoglavi deželi, prigovarjali so mu, da bo treba Hercegovcem in Bošnjakom le eno kompanijo avstrijskih vojakov pokazati, in Bošnjaki bodo bežali, da si bodo pete odbrusili. Nekateri prav prebrisani gospodje na Dunaji so mu celó dejali, da živih vojakov še treba ne bo pošiljati tje dol, uže namalanih se bodo zballi.

A kmalu smo jeli čutiti, kako neznansko se je Andraši opekel. Sila drago smo plačali novi deželi, vtaknili smo va-nje čez sto milijonov krvavo zasluženih goldinarjev, Bosna in Hercegovina požrle ste nam na tisoče mladih čvrstih mož, ki gnojé s svojimi dražimi trupli nehvaležno, divjo zemljo, in še tisti, ki so srečno odnesli svoja prsa turškim kroglam, vrnili so se hromi in bolehní nazaj k svojim ljudem. Sreče prinesel ni ta ministerski dar nikomur.

A sčasoma bi se pozabile morebiti tudi vse te reve in vsi ti stroški, naj bi pomirjeni deželi le tudi mirni ostali; a skoraj da jima je klanje, poboj, požiganje in večno rovanje prirojeno. Uže lansko jesen jele so prihajati na Dunaj kaj slabe novice, kako malo so Hercegovinci in Bošnjaki z nami zadovoljni. Vsemu, na kar jih je hotela naša gosposka privaditi, upirali so se z rokami in nogami. Najraje bi bili imeli, da bi ostalo vse pri starem, in vse nove naprave naše gosposke kadile so se jim pod nos. Škoda, da se človek sedaj le ne more potegniti za našo gosposko v Bosni in Hercegovini, da-si tudi bi se rad, če bi bilo le količkaj mogoče, a gospodje doli vèdli so se tako nepremišljeno, menili se tako malo za zastarele šege in navade ljudstva, usiljevali so mu tako zoperne nove naprave in drli ga tako, da je ljudstvo komaj čakalo prilike, kdaj bo stopilo na noge. Pričakovali so, da se jim bodo davki olajšali, a davkarski gospodje izvohali so toliko za davek pripravnih stvari, da je ljudstvo naposled dejalo: pod turško vlado bilo je boljše. Zlasti kar se je s tobakom, ki je za te kraje kaj imeniten pridelek, godilo, ni jim hotelo v glavo. Ko je bil namreč tobak zrel in pospravljen, prišli so beriči ter ga spečali v cesarske magazine, kmetu pa dali le odškodnino za njegov trud, kakor se to godi na pr. na Ogerskem, kjer je tobak zgolj cesarsk pridelek. Vrhu tega in mnozega družega šuntali in podpihovali so kristijane še Turki, kar jih je ostalo v deželi, s kratka, Bošnjaki in Herce-

govinci čakali so le prilike, da nam povedó Avstrijancem, kako malo so zadovoljni z nami in z našimi novimi napravami.

Ta prilika ponudila se jim je lansko jesen, ko se je vnel v Krivošiji, na hercegovinski meji, vendar pa še na dalmatinski zemlji hud upor, in sicer zato, ker so naši veliki gospodje na Dunaji in njihovi prijatelji sklenili, naj se dalmatinski, hercegovinski in bosenski fantje ravno tako k vojakom nabirajo, kakor pri nas. Lansko spomlad so jim res razposlali listke, naj se pridejo pokazat gosposki, da jih potrdi, če bodo za vojaški posel dobri. Dunajski gospodje so mislili, da so Dalmatinci uže pozabili, kaj se je godilo pri njih l. 1869., toraj pred 12 leti. Tudi takrat so poklicali dalmatinske fante k potrjevanju, a na mesto z listki za klobuci prišli so s puškami v roci ter dejali, da se kratko malo ne dadó potrjevati k pešcem ali konjikom, k večemu kakor mornarji na avstrijskih vojnih ladijah bi še služili, če jih hočejo vzeti. To se je dalmatinski gosposki neznanstvo pod nos pokadilo. Brzo je pisala na Dunaj po vojake, češ, da ohladé nekoliko dalmatinske in fantom prevroče glave. In res prišla je takrat velika vojska v Dalmacijo, opravila pa ni nič. Dalmatinci so se zalizali v skalovje in visoke goré, kjer jim ni bilo moč od nobene strani do živega. Naša vojska je naposled opešala. Skleniti se je moral z Dalmatinci mir v Knežlacu, kjer so dosegli, kar so želeli.

Lansko pomlad pak je sunila naša velika gospoda v Dalmaciji v ravno tisto sršenovo gnjezdo, kakor pred 12 leti, in kakor takrat, odpovedali so Dalmatinci tudi sedaj pokorščino. Zgodilo se je to v Krivošiji, v dalmatinskem okraji, ki se dotika na eno stran Črne gore, na drugo Hercegovine. Ta upor bi se bil dal morebiti še udušiti, ko ne bi pritegnili Dalmatincem tudi Hercegovinci in Bošnjaki. Tudi njim nista dišala komis in vojaška suknja do malega nič.

Koj za kotorskim zalivom vzdigajo se velikanske strme goré kviško. Pot na te pečine je neznanstvo težavna. Ceste ni tu nobene, steze gredó tako zeló navpič, da je treba največkrat le po vseh štirih lezti. Vrhu tega razorja deževje te nevarne steze v enomer ter vali z višine kamenje in skale na-nje. Če se nad tako stezo ustopijo uporniki ter valé skale na vojake, ki se trpinčijo po teh divjih globočinah, zamorejo ustaviti še tako veliko vojsko, ter ji zapreti pot na hribe. Na teh visočinah so uporniki varni, kakor v najtrdnejšem gradu. Živ krst jim tû ne more do živega.

Uže lansko jesen stepali so se oboroženi Krivošijanci in čete hercegovinskih potepuhov skup, prikazovale se tû in tam, pa zopet izginile, nadlegovale mirne ljudi ter oblegale pota in vasi, ki se niso še uprle proti naši gosposki. Naši vojaki zgrabiti so jih poskusili večkrat, a zginili so, kakor bi se v tlá vdrli; ne dolgo po tem pa so se pokazali zopet na drugem kraji. Gosposki jelo je vroče prihajati, ker ustaši ušli so ji med prsti, kedar je posegla po njih in mislila, da jih uže drži. Naj bi bil le svet tak, kakor je pri nas, upor bi se kmalu zadušil, a tu je skala pri skali, gora pri gori, svet razoran, kakor bi ga krti razrili. Cestá za vožnjo ni, ozke, strme, nevarne steze vijó se le pod visocimi skalami, da spleza po njih komaj tovorna živina v gore. Živež, strelivo, kanoni, vse se mora po hrbtéh znositi. Po teh v skale pogreznenih potih ne vidi se ti drugam, ko kviško v nebo. Pest upornikov na pravem kraji postavljenih v stanu je celi vojski pot zapreti. Gorjé našim po hercegovinskih krajih raztrošenim vojakom, če jim uporniki vse te težavne poti zapró! Od kod naj dobé pomoči, če pritisnejo od vseh strani na-nje! Najimenitnejša stvar za naše vojake je toraj, da si drzé pota odprta, vsak vršiček gorá je zlatá vreden. Boje-

vati se je do dobra nemogoče, ker uporniki, ležeči vrh visocega skalovja, se od tal gori komaj razločijo in dostikrat se ne vidi od njih nič drugega ko čez skalo moleča glava ali pa celó še samo konec puškine cevi. Bojuj se ž njimi, če moreš!

Ko so na Dunaji izpoznali, da prigovarjanje in mešetanje ne izdá nič, segli so po 8 milijonov gold. v veliko kaso, kamor se stekajo davki vsega cesarstva, ter jih dali vojskinemu ministru naj si nakupi, kar meni, da je za vojsko treba, ter upor prej ko mogoče uduši.

(Dalje prihodnjič.)

## Zabavne stvari.

### Popotne črtice.

Spisuje političen sitnež.

(Dalje.)

Desna pot pelje proti Št. Gothardu, meni do tje tako neznanemu kraju, kakor Sibirija, čeravno mi biva tam za župnika drag prijatelj in sošolec.

Morda bo kdo prašal, zakaj jaz potovaje se tako rad oglašam pri gospodih duhovnikih in zakaj sem njihove družbe najbolj vesel.

Takim radovednežem (in prišli so uže celó do mojih ušes) bodi ta odgovor: Prvič imam jaz veliko svojih znancev in sošolcev med duhovščino; take bi obiskal, če prav bi ne bili zložnih nazorov; — drugič gré popotnik, kakor sem jaz, po svetu, da kaj zve; po kmetih pa so gospodje duhovniki najbolj izvedeni ljudje o krajnih rečéh, razen tega pa najbolj učeni tudi v drugem obziru; duhovnik tudi ni prevzet, ne ošaben na svojo učenost, ampak pohleven in priljuden, da se brž tvojemu srcu prikupi; tretjič je na Kranjskem vsaj duhovnik vsak narodnjak, toraj ti bo prijazen, ako te spozná, lahko mu kar iz srca govoriš. Žalibog, da jaz o posvetnih ljudéh vsaj ob svojih popotnih skušnjah kaj tacega vseskozi ne morem reči, akoravno sem tudi s takimi veliko ongavil se. Pri duhovnih gospodih je učenost, prijaznost in postrežljivost, pri vsem tem pa ne naložé človeku nobene dolžnosti, pri posvetnih pa ni vselej tako.

Po tej postranski opazki naj se vrnem na svojo pot nazaj.

Moj gospod spremljevalec me je tu opozoril na kraj. Res! Tukaj mora človek postati. Razgled je v trojno stran, če tu stojiš in se ozreš pred-se, zdi se ti, kakor da si na razpotji, a na razpotji v tri strani. In res vidiš tu pota in doline tako razdeljene. Bog varuj, da bi jaz segal v jezikoslovne skrivnosti Levstikove, a vendar bi trdil to, da ime „Trojane“ prihaja od narave tega kraja, ker se svet tu razdeli, kakor na pr. roglji treh vilic, le da se stranski dve zakrivite nekoliko zeló v stran.

Najina pot je bila ravno po robu ali grebenu srednjega griča in ta pot drži proti Št. Gothardu, kakor sem uže omenil. Videti ni bilo še ne cerkve, ne kraja, pa moj gospod spremljevalec je rekel, da bom jaz prej tam, ko on domá. Predno se ločiva, mi pravi:

„Vaš prijatelj in sošolec, ki zdaj v Št. Gothardu duše pase, je najmogočnejši gospodar na svetu“.

„Kako to?“ — prašam jaz.

„Ker ima v svoji fari najviše osebe, ki vladajo zemljo in nebo“.

„Ej, ej! Pa ne, da bi bilo res! Katere so pa te osebe?“

mašnika, v kateri je bil posvečen on sam pred 50 leti; in druga redka slovesnost, da je krstil takoj po novi maši uže imenovanega gospoda — veleslavni in neumrljivi vladika Anton Slomšek „Jožefa Kranjskega“, katerega je pripeljal iz pekoče Afrike prezaslužni monsig. Luka Jeran.

Ko se je približala  $\frac{1}{2}$  10. ura, stopil je sedanji prevzvišeni gospod knezoškof v stolnici na leco; opisoval je z njemu lastno ginljivo besedo mnogobrojnim poslušalcem pomen redke slavnosti, opominjevaje jih na neprecenljive zasluge milostljivega jubilanta; opozoril jih pa tudi, da so svojemu velikemu dobrotniku le tedaj resnično hvaležni, ako imajo živo vero; vir velikodušnosti in blagosrčnosti preblazega vladike namreč bila je le njegova trdna živa vera. Po dokončanem slavnostnem govoru pa zapeli so zvonovi, orglje, pevci in v lepo ozaljšano stolnico pomikala se je dolga vrsta gg. duhovnikov v cerkveni opravi, na čelu slavni jubilant s prečestitim lavantinskim škofom Antonom. Pričela se je sv. maša, katero je pel prevzvišeni zlatomašnik z močnim glasom in sè spodpodljivo pobožnostjo. Po sv. maši birmal je „Jožefa Kranjskega“, kateremu je bil boter gosp. Janez Baumgartner. Na to spremila je prečestita duhovščina s svetnimi dostojanstveniki vseh stanov preljubljenega jubilanta v njegovo palačo, ter ponavljala čutila hvaležnosti pri bogato obloženi mizi dolgo v popoldne. (Dalje prih.)

## Zgodovinske stvari.

### Upor v spodnji Dalmaciji (to je, v Krivošiji), Hercegovini in Bosni.

Spisuje J. V.

I.

(Dalje.)

Ko je dobil vojni minister milijone v roke, ki so se mu zdeli za udušenje upora potrebni, napel je takoj druge strune, ter jel pošiljati vojake v Dalmacijo in Hercegovino. Bil pa je uže tudi skrajni čas, ker uporniki silili so v naše vojake, kjer koli je le količkaj kazalo, da jih zmorejo. Zeló resen je bil napad letošnjo zimo, kacic 14 dni po novem letu. Komur se oči niso hotele prej odpreti, sedaj je moral izpoznati, da tli pod pepelom močna iskra, ki se le še na dan ne upa.

Blizo Korita v Hercegovini, kake tri ali štiri cesarske marše unkraj dalmatinske meje, padli so uporniki na 4 naše vojake 11. regimenta. Bilo jih je veliko več, ko naših, a bili so se naši tako junaško ter se ubranjevali ustašev tako mojstersko, da so si uporniki zastonj razbijali glavé ob majhni trdnjavici, v katero so se naši četveri vojaki zalizali. Odbijali so jih, dokler jim ni prišla pomoč iz bližnjega Korita, ki je zapodila napadavce v tek. Vodnik te četvorice, neki Spannbauer, dobil je za svojo junaško pogumnost zlato medaljo.

Zdaj še le so naši komandantje spoznali, da se uporniki ne bodo le norčevali, ampak da so uže pripravljene za resno besedo in resno delo. Ker so se prikazali prvokrat pri Koritu, zdelo se je, da je ta kraj v največi nevarnosti, zlasti zato, ker je bila kompanija naših vojakov, ki je ležala tam, z živežem in streljivom kaj slabo preskrbljena. Zato so obložili v Bileku, ki je bliže dalmatinske meje, devetdeset tovorne živine s streljivom in živežem ter jo poslali proti Koritu. A komaj je prišla ta procesija ven iz Bileka, uže je jelo dišati

po hercegovinskih rokonavsih. Telegraf ob cesti so bili preteklo noč čisto pokončali, kole posekali in drat prestrigli ter ga vzeli seboj. Napasti se pa naših vojakov še niso upali, dokler niso dospeli v Preklanico, odkodar je še kake dobre tri ure v Korito. Tu so skale globoko preklane in po tej razpoki sila ozka od vseh strani z visocimi skalami ograjena steza kviško. Tovorna živina še ni bila dobro vsa v skalovji, ko se vsuje z gorá dol gosta svinčena toča na-njo. Vojaci poskrijejo se brž po zatišjih, za skale, ter se pripravijo za boj. A kako se boš bojeval, ko od sovražnika ne vidiš nič, ko k večemu konec njegove puške, ali pa malo glave, toda prav za kratek čas, dokler meri in strelja. Uže po prvih streljih pa je nastal med gonjači strašen joj, ker bali so se za svojo in za kožo svojih živinčet. Kakor bi se jim vsem naenkrat zaukazalo, jeli so tovarni živini prerezavati jermena, s katerimi so bili tovari na-nje privezani ter se spustili, v tek, bodi si, da so hoteli ustašem, s katerimi so bili morda dogovorjeni, tako po ceni živeža preskrbeti.

Kazalo ni nič družega, kakor vrniti se, če niso hoteli da pade za našo kompanijo v Koritu namenjen živež ustašem v roke. Izgubilo se ni nič ko nekoliko kišt streljiva kacic 10.000 patronov in (kar je dražje) 8 naših vojakov. 12 pa jih je bilo ranjenib. Dva sta izgubila tako, da še njunih trupel ni bilo moč najti. Ko so šli naši drug dan ustreljene iskat, našli so jih skoro do nazega oropane in strašno razmesarjene. Enega naših so ustaši čisto zdravega vjeli, odrezali mu nos in ušesa in nastavil mu je eden ravno svoj dolgi nož na vrat, k sreči pa prižvižga dobro pomerjena krogla ter podere Hercegovinca na tla. Tako se je naš vojak rešil.

Godilo se je to 17. januarija, sv. Antona Pušavnika dan, in zdi se, da so se za ta dan uporniki dogovorili, da se na vseh krajih z našimi poskusijo. Od vseh strani dohajala so poročila o hercegovinskih grozovitostih, tedaj se je zdelo še potrebneje, našo kompanijo v Koritu z vsem potrebnim preskrbeti. Dva dni pozneje poskušali so z nova prinesiti oni kompaniji pomoči. Ta pot poslal se je pa batalijon vojakov pred tovarno živino, drugi zadej za njo. Na ravno tistem kraju, kakor dva dni poprej, sprejele so jih tudi sedaj hercegovinske krogle s skalnatih višin dol, toda sedaj so imeli naši dovelj svinca za rokonavse, ki so jo po kratkem boji popihali ter odprli našim pot proti Koritu, kamor so prišli nenadlegovani ter pustili v Koritu mimo živeža še dve kompaniji. (Dal. prih.)

## Slovstvene stvari.

### Vabilo na naročbo.

Ta teden pošljem med svet vezek svojih poezij. Knjiga bo 10 tiskanih pol debela s prav krasnim in močnim papirjem; cena jej bode 1 gold. Slovence, ako sem si pridobil med njimi kaj čitateljev in prijateljev, vabim s tem prijazno na naročevanje. Naročila z naročnino vred naj se blagovoljno pošiljajo založniku, g. Ignaciju Gruntarju, c. k. notarju v Logatci, pri katerem edinem se bode dobivala knjiga. Ob enem vljudno prosim sl. občinstvo, zlasti pa gg. bogoslovce, dijake, pa tudi druge v enem kraju živeče rodoljube, naj bi si blagovoljili to knjižico skupno naročevati, da g. razpošiljatelju olajšajo trud.

„Zvonov“ X.

izročil je Stvarniku svojemu čisto, belo svojo dušo. Obličje njegovo se je spremenilo in bilo je belo kakor sneg.

Ko so drugi dan zjutraj 7. svečana ob 7. uri premilo zapeli vsi veliki zvonovi ljubljanskih in potem vseh škofijskih cerkvá, zagrnila se je Kranjska in ž njo tudi Slovenija v črno obleko. Slehernemu krvavelo je žalosti srce in rosno bilo mu je oko, in pretužno pel je s pesnikom:

„Na obnebi kranjskem zvezda vgasne,  
In med lepših solnc sverove jasne  
Gre v višave nam nevidnih trum.  
Za njo sestic se svitlih čeda skrije,  
Temna noč nad Krajino se razvije,  
Ter umolkne ves veseli šum.  
Le zvonovi glasno zadonijo,  
Žarno zvezdo spremijo v zatôn;  
Žalost po Sloveniji zbudijo,  
Vse presune tužni don!

Glasi žalostni pojó premilo  
Zdaj Slovencem britko naznanilo,  
Da umrl je vikši njih pastir! —  
Duh Njegov se tje je v kraje ločil,  
Kjer mu večno jasni dan napočil  
Kjer sladkosti je neskončne vir. —  
Nas pa težka zguba je zadela,  
Kar je bíti nehala srcé,  
Ki ga vroča je ljubezen grela  
Za podložne mu ovcé!“

(Dalje prihodnjič.)

## Zgodovinske stvari.

### Upor v spodnji Dalmaciji (to je, v Krivošiji), Hercegovini in Bosni.

Spisuje J. V.

I.

(Dalje.)

Odslej ni minul dan, da se ne bi slišalo o bojih z uporniki, zdaj v Hercegovini, zdaj v Bosni. Klatili so se po gorah v četah po 100 do 700, 800 skup. Naši vojaki iskali so jih po skalah in pečinah, a pokazali so se celó neradi, kedar je bilo naših več, ali pa če je bil svet za naše dovolj ugoden. V naslednjih 14 dneh zajeli so naši Osman Begove četo na maršu iz Trebinj v Bilek, ter jo primorali k boju. Bilo jih je kacic 500. Posrečilo se je našim priti jim tako blizo, da so nehali streljati ter jih prijeli z bajonetom. Bajoneta in puškinega bata pa se ustaši neizrečeno bojé; vojskovati se upajo le za skalami skriti, in res, komaj so v gledali prve bajonete, vcedili so jo, kakor bi smodil za njimi. Še le na mostu čez Trebinjsko so se ustavili, toda ne, ker so dobili nov pogum, ampak ker most ni mogel vseh bežečih požirati; na mostu zgnatli so se skup v debelo gručo, kjer so jih naše krogle metale k tlam, kakor ženice žito. Kar jih niso postrelili ali kar jih ni v vodi konec storilo, razkropili so se na vse kraje, a še od teh so jih naši mnogo vjeli.

Ta zmaga je bila sicer velike vrednosti, našim odprla se je pot od morja, iz Dalmacije mimo Trebinj in Bileka v Korito in dalje v srce Hercegovine, a ta zmaga se je tudi drago plačala, ker izgubili smo enega častnika, dva vojaka bila sta težko ranjena in še družih šest prineslo je iz boja večih ali manjših ran.

S tem pa se Krivošije, kjer se je vsaj na videz kahal upor, še niso puške pomirile.

Da, Krivošije! Naši generali bi bili ta kraj radi najpreje zgrabili, ker kazalo je na vsak način, Krivošijance najpreje k miru pripraviti ter jim malo prevroče glave ohladiti. Kazalo je to iz več vzrokov, ker tu v Krivošijah se je upor prikazal prvokrat na dan, morebiti je tu središče upora, dalje so Krivošijanci uže stari podložniki avstrijski, ter niso prišli še le pred tremi leti pod našo krono, kakor Hercegovinci ali Bošnjaci, ampak so pod krepkimi perutami našega avstrijskega orla ostareli. Še najbolj pa je jezilo naše generale, da so bili tako blizo upornikom, pa jim le nikakor niso mogli do živega. Krivošije, ta mali košček dalmatinske dežele, leži prav ob morji, ravno to je našim generalom najbolj na pot hodilo. Trebinje, Bilek, Korito, Most in druge kraje, ki ležé daleč od morja notri v deželi hercegovinski, so pač zmogli in upornike odpodili, Krivošije pa so morali do priličnega časa v stran puščati.

Tam, kjer ležé Krivošije, zajedlo se je adrijansko morje daleč noter v dalmatinsko deželo. To zajedo imenujejo kotorsko boko, ter je za vojaške in trgovske ladije zeló imenitna. Naj razsaja po adrijanskem morji še tako grozen vihar, ladije, ki so srečno v to zajedo še o pravem času ušlé, varne so popolnoma ter obvarovane vsake nesreče. Ko so naš presvitli cesar veliko veljavo te morske zajede izpoznali, napravili so tû stacijo za vojaške ladije, ter prepovedali, da se pripelje kaka tuja vojskina ladija va-njo, na priliko, angleška ali ruska. Ob tej zajedi leži mesto Kotor; ko je Bog stvaril svet, pustil je neki nalašč malo prostora za majhno primorsko mesto, ker sicer je ta zajeda od vseh strani z velikanskimi skalnatimi stenami popolnoma zaprta, ki štrlé naravnost iz morja kviško proti nebu. Silno so visoke, tako da prileze Kotorčanom solnce še le sredi dopoludneva čez te strme goré, in popoludne se jim tudi uže skrije, ko sicer ljudem po sveti še nekoliko ur dalj sije. Na temenu teh, kotorsko zajedo obdajajočih gorá je okraj, o katerem se sedaj govori: Krivošije. Kako tu sem gor priti? Najlože tako, če bi znal človek po navpik stoječih in sila visocih sivih stenah kviško plezati, kakor kuščar po zidu. Krivošijanci so se našim vojakom smejali, ko so ti jeli poskušati, če ne bi se morebiti vendar le dalo priplezati gor na krivošijanske planine.

„Hajdite gor, kozé avstrijske!“ — zasmehovali so jih z višin doli. Potov ali cesta na to visoko téme ni, le v skale vsekane stezé zvijajo se po stenah, kakor kače, vedno više plezajoč. Pokončno hoditi je največkrat nemogoče, stezé silijo tako zeló navpik, da se je treba človeku dostikrat na vse štiri spustiti, ter si tako dalje pomagati. Krivošijanci gori na planinah zdeli so si varnim, kakor v najtrdnjšem gradu, in res, skoraj ni bilo drugače. (Dalje prih.)

## Slovensko slovstvo.

Nove napeve za mesec majnik priporočamo: „Venec Mariji Kraljici brez madeža spočeti, zavetnici treh redov sv. Frančiška, v spomin 700letnice njegovega rojstva“. Zložil in sestavil P. Angelik Hribar O. S. F. Z dovoljenjem vis. čast. knezoškofijstva in redovnega prednika. I. snopič. V tej zbirki je 24 raznih Marijinih pesem, med drugimi je tudi slavna sv. Kazimira „Šerčna hvala vedno gnala“ (Omni die).

Cena 75 kr. pri Blazniku, po pošti 5 kr. več.

katerim učenjakom, ki po stari zgodovini brskajo; če jaz tak „kurnik“ zagledam, se mi brž vsili misel: koliko so ubogi kmetje trpeli, da so ga sozidali, in koliko krvi se je zavoljo njega prelilo! Toraj oko na desno v lepo dolino!

Komaj pa sem nekaj streljajev od Vranskega, kar pridrdra za mano voz in precéj debel glas veli:

„Alo, na voz! Saj se bote rajši peljali, ko peš šli po ti enomerni dolgočasni cesti.“

Jaz se zasučem na levo in tik mene stoji konj z vozom in na vozu sedi gospod Šentak s par ljubimi otroci. Se ve, da se jaz brž prisedem, ker se je ob najboljšem vremenu še vendar bolje voziti ko hoditi peš, če se kdo ravno ne pridusi ali ne stavi, da bo do tje in tje peš prišel. Kaj tacega pa jaz nisem stavil, zato sva z gosp. Šentakom kmalu sedela skupaj in se pogovarjala o tem in onem. Zvedel sem, da je ravno tako vnet, kakor zaveden narodnjak in njegov čili konjiček nas je vse skup le prekmalu pripeljal do Grobelj. Tu pa jaz potrkam prijaznemu gospodu na rame, da naj konja vstavi, ker tu se zavije pot proti Braslovčem, kamor sem bil namenjen.

„Kaj? Mar ne marate iti v Celje?“ — me praša gospod Šentak.

„Ne, me ne veseli“ — je moj odgovor.

„Zakaj ne?“

„Ker je Celje tako nemškutarsko gnjezdo, da tacega menda na Štajarskem ni.“

„Vam je morda znano uže?“

„Kaj pa da, drugače bi tega ne rekel.“

„Res je, res, prav imate, z Bogom toraj!“

„Z Bogom, pa ne za zmiraj!“

„Kaj pa, da ne, Bog varuj. Srečno pot!“

In voz je zdrčal, jaz pa vkrenil v severno stran.

(Dalje prihodnjič.)

## Zgodovinske stvari.

### Upor v spodnji Dalmaciji (to je, v Krivošiji), Hercegovini in Bosni.

Spisuje J. V.

#### I.

(Dalje.)

Ko se je upor pričel, jeli so Krivošijanci svoje vojake doli pod seboj stanujoče Dalmatince, ki so ostali zvesti našemu presvitlemu cesarju, počasi nadlegovati. Kakor hudournik planili so iz svojih skalnatih peči v mesta v nižinah, pobrali, kar so mogli nesti seboj, živino odgnali seboj itd. Po svečnici so postali celó predrzni. Pri belem dnevu vsipali so se v bližnje vasi doli, da celó naše velikanske vojskine ladije so se jim morale umakniti, ker z viška valili so na-nje velike skale, ali pa so na mornarje streljali, da, en pot so poveljniku ene ladije celó oglas poslali, da si bodo prišli njegovo ladijo ogledat, morebiti bodo našli kaj na nji, kar bi znalo z njimi iti.

Naši vojaki so bili sila raztogoteni, vse je pokalo po njih. Tako blizo upornikov so bili, a vendar jih ne mogli od nikodar prijeti! Ko pa so postajali ustaši le od dne do dne predrznejši, sklenili so, poskusiti se z njimi, naj velja kar hoče.

Za boj so se generali odločili ravno en teden po svečnici, 9. februarija. Naših vojakov je bilo 5 batalionov in pol. 9. februarija zjutraj bilo je še mračno, ko so jeli naši vojaki plezati v gore, včasih po vseh

štirih v zatišji okolo skal lazeč. Trebalo se je dobro skrivati, ker s kirivošijanskih skal vsipal se je na-nje vedno gostejši sv nčen dež.

Od 6. ure zjutraj jelo je tudi doli na morji pokati in grometi. Z vojskinih ladij, ki so s težkim železom okovane, da se jih krogle iz kanonov ne primejo, jeli so mornarji streljati težke bombe kviško gori na krivošijanske planine. Po kotorski morski zajedi je gromelo in pokalo, da so se gore tresle; ni minulo dolgo in vsa morska zajeda zavila se je v gost beli dim. Ladij ni bilo iz dima več razločiti in le, kedar se je iz kanona zabliskalo, uganil je človek lahko, kje naše ladije stojé.

Na krivošijanski planini leži več majhnih vasic, na pr. Orehovec, Ubli, Ledenice itd. Ladije so se tako razvrstile, da so se metale smrtne krogle z nekaterih ladij proti Orehovcu, z družih proti Ublju, z družih zopet proti Ledenicam itd. Kam so naše velike krogle padale, se ve da se ni moglo spodaj z morja videti in tudi ne, če napravljajo upornikom kaj škode. Lahko so bili naši vojaki veseli, ki so se med tem, ko je spodaj na morju tako grozno pokalo, počasi prebili skozi skale kviško gor v Krivošije.

V Orehovcu so se uporniki skrili v trdno cerkev, odkodar so sprejeli naše vojake z gostimi krogami, ko so se jeli gori na planini prikazovati; a z ladij gor se je izvrstno na-nje streljalo, naši pešci prijeli so jih od druge strani tako čvrsto, da jim je prihajalo v cerkvi od trenutka do trenutka tesneje.

Toda odjenjati Krivošijanci nočejo, dokler jim ne začne streha nad glavó goret, in se goreči ogorki utrinjati na-nje. Sedaj še le popusté cerkev tuleč in rujo več, kakor divjaki. A daleč ne marajo bežati, brž ko se jim ponudijo potoma skale v zatišje, počenejo zadaj za nje, ter pričnó v naše neustrašljive vojake streljati. Za vsak korak treba je bilo poslati nekoliko svinčenk sem in tje, kdo ga bo odstopil, naši ali uni. Pri tem boji merili so zlasti na oficirje, ki se zavoljo svoje obleke od družih uže od daleč lahko ločijo. Pri Orehovcu ustrelili so ustaši stotnika Bohna v čelo, da se je pri tej priči mrtev zgrudil, in nadlajtenant Vinterica zeló težko obstrelili, a pogumni mladi oficir ne odjenja po nobeni ceni, dokler niso ustaši iz Orehovca prepodeni in zmaga dobljena. Ob treh popoldne bil je boj končan, naši zasedli so sovražna kota in skrivališča ter podili upornike proti črnogorski meji, kjer se čutijo najvarniše. V Orehovcu so jih naši 8 vjeli, naši sila veliko patron in vsakovrstnega živeža. Srečali so se tudi z necim zeló sumljivim človekom, ki je prinašal upornikom brž ko ne poročila o naši vojski in jih tudi z denarjem preskrboval. Kdo ga mu je dajal, se ne vé, in zeló ustreglo bi se nam poizvedeti, kdo je ta naš sovražnik, ki podpira naše upornike. Ko so ga prijeli, imel je 3000 cekinov pri sebi.

Med tem so pa tudi na družih krajih Krivošije naši povsod zmagali; najtrje šlo je pri Ledenicah, a tu bila je zmaga pa tudi najslavnejša. Naši morali so se v raztrganem skalovji večkrat ustaviti ter malo odnehati, ker uporniki bili so celó dobro skriti ter škropili naše vojake s svinčenkami, gostimi ko dež. Naposled pa so jim prišli vendar tako blizo do živega, da so lahko slišali, kako so se uporniki drug družega podžigali in si dajali pogum, vmes pak so tudi našim kričali: „Stojte, nazaj!“ A „nazaj“ naši vojaki ne poznajo, dokler niso zmagali; čim bliže so upornikom prihajali, tim bolj jih je užigalo, tim hujša jeza gorela je iz njih. Med tem, ko naši pred zadnjim poskusom malo odjenjajo, da se opočijejo, prišel je k sreči nadlajtenant Kinel s kanoni v gore, zgrabil sovražnika od strani ter jel s kanoni va-nj streljati, da je bilo groza. Odslej se Krivošijanci niso in ne morejo več vzdrževati, urno poberó

kopita ter jo vcedé po planini v varnejše kraje, nad Ledenicami pa zavihra naša avstrijsku zastava s cesarskim orlom.

Tako je postalo visoko gnjezdo naše; zdaj še le se je moglo bojevanje z Krivošijanci pričeti, sedaj še le so si priborili naši tal za nadaljevanje boja. To je bilo neobhodno potreba. Še večega pomena pa je bilo to, da je našim vojakom po tej zmagi pogum zrastel. Celó Krivošijanci sami mislili so dotlej, da je nemogoče prebiti se skozi to skalovje na višine. Ta dan upadlo jim je srcé in marsikak omahljivec je jel premišljevat, ali bi se držal še svojih ljudi ali ne.

Ker se je bilo bati, da bi ustaši poskusili pregnati naše vojake iz krajev, z tolicimi težavami pridobljenih, utrdili so jih ter razpostavili prazne straže na vse strani. Leta 1869., ko so se naši po ravno teh Krivošijah z uporniki pretepali, napadli so jih nepričakovano in dostikrat se je moral kak uže dobljen kraj popustiti in se potem z nova priboriti. Pri tem pa so se naučili pazljivim biti, ter skrbeti zato, da se kaj tacega ne pri-  
(Dal. prih.)

### Mnogovrstne novice.

\* *Sadjerejstvo na tržaški razstavi.* O tem piše „Edinost“: Poseben oddelek dobi na razstavi sadjarstvo. Avstrijsko sadjerejsko društvo, kateremu je načelnik grof Henrik Attems v Gradcu, razposlalo je o tem natančen program. V njem povdarja, kako važno je, da vsi umni sadjerejci na razstavi svetu pokažejo izvrstne svoje pridelke, ker bo tukaj prilika, kupčiji s sadjem na jug nove poti odpreti, in sedanje razširiti. Konservirano sadje se razstavi koj o začetku, sveže pa v pozni jeseni. Razstavljavci dobé vse mogoče olajšave. Želimo, da se oglasi prav dosti slovenskih sadjerejcev, gotovo ne bodo stali na zadnjem mestu!

\* *Pakatoličanje židov.* Dne 14. aprila je umrla v Trstu gospa Landauer, rojena baronica Morpurgo; ko je na smrt zbolela, zaukazali so poslati po rabina, ker je rodbina židovske vere. Hišina pa je izjavila, da gospa ni židinja, ampak uže več mesecev krščena, toraj katoličanka, naj tedaj pozovejo katoliškega duhovnika k njej. Gospa je bila po katoliškem obredu prevedena z zakramenti za umirajoče in odpeljali so jo na tihem na pokopališče, kjer je bila po katoliškem obredu spodobno pokopana. Tudi odvetnik P. se je zadnje velikonočne praznike pokatoličnil z vso rodbino. „Ed.“

\* *Nova potujoča učitelja za kmetijstvo* so dobili v Trst in Gorico. „Edinost“ poroča to tako: Minister za poljedelstvo je imenoval za učitelja v kmetijskem poduku: Za Trst in Gorico g. Janeza pl. Baldinija, in za Istro g. Janeza pl. Zottija, oba sta se izučila na kmetijski akademiji na Dunaji in na vinorejski šoli v Klosterneuburgu. Po imenih bi sodili, da sta nova učitelja Italijana; radovedni smo torej, ali je zmožen prvi dovolj slovenskega, drugi slovenskega in hrvatskega jezika? Ako ne, tedaj ste dve ničli, ki boste več plačila imeli, nego kmetijstvu koristili.

\* *Preskušnje na slovenskem oddelku kmetijske šole* v Gorici bodo 28. dne t. m. za 1. semester tega leta in sicer s tem sporedom: Predpoludne od 8. do 12. ure (v prostorih italijanskega oddelka v S. Roku) iz teoretičnih učnih predmetov. (Tlo in gojeznanstvo; kmetijsko mašinoznanstvo, živalstvo, gozdarstvo, kemija in kmetijsko računstvo), popoldne od 3. do 5. ure (na kmetijskem slov. oddelku) iz praktičnih vaj na polji, nogradu in vrtu. K tej preskušnji vljudno vabi vodstvo slehernega prijatelja kmetijskega napredka.

\* *Svilorejsko postajo za Brda* je c. kr. kmetijsko društvo goriško letos ustanovilo in vodstvo izročilo g. Jakončiču, posestniku v Šlovrencu. — Sviloreji letošnje vreme nič posebno ne ugaja, ker se temperatura toliko spreminja, in dostavljamo še, da tistim svilorejcem, ki nimajo primernih poslopij in sob za pravilno vzgojevanje črvičev svilodnih, ako bo to vreme še dalje tako se spreminjalo, bati se je izgube. — Tako piše „Soča“.

### Naši dopisi.

**Z Dunaja 24. aprila.** — Državni zbor še zmeraj obravnava manje predmete. Preteklo soboto rešila se je v drugem branji po različnih zaprekah postava, ki določuje kazni osebam, katere bi v škodo upnikov poškodovale zarubljena zemljišča. Bolj važne so bile med tem obravnave delegacije. Naša je dovolila skupnemu ministerstvu za Bosno in Hercegovino zahtevanih 23 milijonov in 33.000 gold., ogerska delegacija pa hoče za 4 milijone menj privoliti, toda bo končno gotovo sprejeta vsa svota po vladi zahtevana. — Državni zbor ima jutri zopet sejo z nevažnim dnevnim redom. — Pred porotno sodnijo pričela se je danes obravnava zaradi požara „Ringteatra“, trajati ima skoraj mesec dni; najglavnejši zatoženec je bivši dunajski župan dr. Newald. Sme se reči o tej tožbi, da bo več vpitja, kot vžitja. — Kronawetter je v odgovor na zavratno prejeta nezaupnico iz njegovega volilnega okraja, predmestja Josefstadt, odgovoril z javnim shodom volilcev, kamor je prišlo sicer tudi mnogo njegovih nasprotnikov nered delati, toda shod bil je v redu končan s sijajno zaupnico za-nj, in z najostrejšo obsodbo Herbsta in leveice državnega zbora. Ta po izjavah barona Walterskirchena, Wurmbranda in Kronawettera bolj in bolj razpada.

**Od gorenjsko-notranske meje 18. aprila.** (*Raznote-rosti.*) Vse z veseljem pozdravlja naše slovenske poslance v državnem zboru, vidi se uže, da večina je na desnici in z veselo nado upamo vsaj enkrat priti do enakopravnosti za slovenski jezik pri uradnih in sodnih. Tukaj ste tudi občini Žiri in Oselica peticijo poslali na državni zbor za vpeljavo slovenskega jezika pri sodnih in za premeščenje više c. kr. nadsodnije v Ljubljano, v središče slovenske zemlje. Kolika nadloga je nemščina pri nas, kajti skoro nihče ne ume sodnijskega povabila, ko ga dobi; koliko sitnosti za kmeta, ko mora ž njim od Poncija do Pilata romati, da vsaj izvé, kaj mu je naznanjeno; pa še težko pravo izvé; premnogokrat mora zavoljo neznanja nemškega jezika škodo trpeti, pa kdo je temu kriv? Imeli bi dovolj dokazov za to, ako bi treba bilo. Vsakega rodoljuba bi moralo boleti srce, ako ima kaj sočutja do narodnosti, ko vidi, da naš slovenski jezik je povsod zadej in da ga tako zaničujejo! Upamo pa, da se zdaj kaj na bolje obrne in da mi enkrat pridemo do zaželjene enakopravnosti. — V Žireh se je ustanovilo slovensko „bralno društvo“ in je imelo uže veselico dne 5. svečana, obilno obiskovano. To društvo uže zdaj ima precéj udov, in krepko vstaja na noge; enako veselico ima še prirediti v začetku maja meseca. To društvo ima samo slovenske časopise in tudi mnogo knjig, zavoljo tega se, kar je tukaj nemškega duha, ogiblje skrbno bralnega društva, vsaj pa tudi ne maramo za take ljudi.

Vreme je nestanovitno, velikonočne praznike smo še sneg imeli in zdaj je pa južno vreme in dež. Po hribih bolje listje zeleni kakor v dolinah; sadje še precéj dobro kaže, če ga mraz ne poškoduje, bode v jeseni ga obilno. — Osepnice (koze) so se tudi prikazale v naših krajih, pa zdaj jih je le malo še bolnih za to boleznijo.

8. Knezoškofijskemu notarju in dvornima kaplanoma, ki bodo za časa moje smrti pri meni službovali, podelé naj se jim 2. letnini; v spomin pa darujem jim 6 manjših, vsakdanjih miznih svečnikov — vsakemu dva; uradnemu slugu pa volim 200 gold. Mojim služabnikom obojega spola, ki bodo o smrti pri meni v službi, kakor tudi tukajšnjemu vrtnarju, slugu na Goričanah, izplača naj se iz zapuščine moje znesek, enak onemu, ki so ga za plačilo uže prejeli za ves čas svojega službovanja pri meni — le kuharici Antoniji Klinger, hišni Mariji Karlič in kočijažu Lovrencu Goler-ju podelim štiriletno plačo.

9. Oskrbniku knezoškofijskih posestev v Gorenjem in Starem Gradu na Štorskem in oskrbniku posestev na Goričanah in v Ljubljani volim vsakemu, če bodeta o smrti moji uže tri leta kot oskrbnika pri meni službovala, dvoje državnih dolžnih pisem, in sicer eno vred. 1000 gold. 5%, in druga vred. 500 gold. 5%. Če bi pa ne služil kedo izmed njú še tri leta, volim mu le drugo državno dolžno pismo vred. 500 gold. 5%. Gozdnemu uradniku in vodju pisarne v Gorenjem Gradu darujem po 200 gold.

10. Siromašnici ljubljanski volim 5 državnih dolžnih pisem po 1000 gold. 5% s pogojem, da izplačuje naslednjim osebam do njihove smrti sledeče mesečne zneske: Sofiji pl. Frauendorf, hčerki mojega pokojnega oskrbnika na Goričanah 8 gold. 20 kr.; vdovi mojega pokojnega kočijaža Sorčana 6 gold.; hčerki mojega umršega služabnika Weidhauserja, Anki 3 gold.

11. Siromakom idrijskim pa volim 8 državnih dolžnih pisem po 1000 gold. 5%; vsakoletne obresti razdeli naj mestni župnik z mestnim županom med uboge kdarkoli bode treba, a vender v prvi vrsti podpira naj Alojzijo Rupnik roj. Božič, potem Alojzijo in Marijo Kahl, sedaj bivajoči v Kropi na Gorenjskem, ter Heleno Kern roj. Kahl sedaj v Leobnu na Štorskem.

12. Velečestitemu ljubljanskemu konzistoriju podelim 3 državna dolžna pisma po 1000 gold. 5% v to svrhu, da oddá vsakoletne obresti usmiljenim sestram. Ko bi pa usmiljene sestre se iz Ljubljane preselile, naložé naj se obresti na Fran-Holdheimovo ustanovo za gluhomutce.

13. Novo ustanovljeni blagajnici za bolehe, volim državno dolžno pismo vred. 1000 gold. 5%.

14. Gluhomutnici, ki se ima ustanoviti v Ljubljani, podelim 8 državnih dolžnih pisem à 1000 gold. 5%; obresti prištevajo naj se glavnici toliko časa, dokler se ne ustanovi omenjeni zavod. Ako bi pa ne kazalo ga ustanoviti, razdelé naj se med uboge zapuščene ljubljanske sirote, a ne med najdenice.

15. Mestni župnijski cerkvi rudarskega mesta Idrije, volim prekrasni kelih, katerega mi je darovalo ljubljansko mesto o moji zlati maši, potem umetno izdelano mašno obleko, ki so mi jo darovale nune ljubljanske, ter 1000 gold. za napravo cerkvene obleke.

16. Detišnici v Ljubljani volim 200 gold.; nunam ljubljanskim in loškim po 500 gold., ter družbi roko-deljskih pomočnikov 300 gold.

17. Moje knjige izročita naj gospoda izvrševalca oporoke takoj prečestitemu konzistoriju, ki naj uradne knjige obdrži in prihrani za mojega naslednika in za knezoškofijski urad — druge pa podaré naj se knjižnici bogoslovski in knjižnici alojzijanski, mladim duhovnikom in tudi svetnim ljudem.

18. Zavitki zapečateni ali nezapečateni, mali ali veliki, ki jih bodeta našla gospoda izvrševalca oporoke med mojo zapuščino, niso last moja, temveč oseb, katerih imena so zapisana na zavitkih; zatorej izročé naj se precej dotičnim osebam. Ravno tako izročé naj se druge stvari z napisi osebam, na katere se glasi na-

slov. Ker bi se pa lahko pripetilo, da bi jaz kako stvar ravno pred smrtjo daroval komu v spomin, naj se ne dolžé moji služabniki in služabnice tatvine, kajti o njihovi zvestobi sem uverjen.

19. Srebrno namizje, osem steklenih krožnikov, prodá naj se na dražbi, a še le po nastopu mojega naslednika — drugo srebrnino pa in posodo razne vrste, obleko, perilo, preproge in podobe bodi-si one v palači škofijski na Goričanah ali v Ljubljani, blagovoli naj razdeliti svobodno prečestiti gospod stolni prošt in general-vikar Anton Kos med moje sorodnike, prijatelje in znance. Njemu pa volim v spomin svojo zlato žepno uro, pontifikalni prstan, zlato vsakdanjo verižico z pontifikalnim križem in najlepši koretelj.

20. Svojim glavnim dedičem pa imenujem „Alojzijevišče“, katero sem ustanovil s pomočjo duhovnikov škofije svoje l. 1846.

21. Rojake svoje razveselil sem s tem, da sem prevzel stroške za izdajo nemško-slovenskega in slovensko-nemškega slovarja; prvi del pride skoro gotovo uže letos na svetlo. Ker se je pa slovenski jezik v poslednjih desetletjih čudovito izobrazil, prevzel sem tudi stroške za novo izdajo svetega pisma novega in starega zakona. Zapisnik stroškov za izdajo obeh knjig našla bodeta gospoda izvrševalca oporoke v moji pisarni (v mizi). Ako pa umrem, predno izideti zeló zaželjeni knjigi, nalagam svojemu glavnemu dediču „Alojzijevišču“, da prevzame stroške ono za njú izdajo. Veliki stroški povrnejo naj se mu sè čistim dohodkom prodanih iztisov slovarja in svetega pisma“.

Ljubljana 17. avgusta 1858.

Anton Alojzij Wolf,  
knezoškof ljubljanski.  
l. r.

(Konec prihodnjič.)

## Zgodovinske stvari.

### Upor v spodnji Dalmaciji (to je, v Krivošiji), Hercegovini in Bosni.

Spisuje J. V.

#### I.

(Dalje.)

Feldmaršallajtenant baron Jovanovič, ki se mu je dalo povelje, da uduši upornike, razglasil je tri dni po tej zmagi po kotorski boki in sosednih krajih, naj se gre po upornih krajih orožje pobirat, in se takoj vsak vstreli, kogar zasačijo z orožjem v roci.

Po tej zmagi prišlo je marsikaj na dan, o čemur se našim vojakom niti sanjalo ni. V Risanu na priliko, zginilo je hipoma vse orožje, ter se utajilo, a v rizan-skem samostanu našli so veliko kišto polno najnovejših pušek. Prebivalci tega kraja so bili na videz na naši strani, v resnici pa so podpirali na skrivnem upornike. Po zmagi pri Ledenicah našlo se je pa pri njih obilo blaga, ki so ga uporniki našim vzeli. Rizaničani so s tem blagom kupčevali, dá, skazalo se je, da so bili celó pri napadih na našo z živežem obloženo tovarno živino. Odslej so jih naši celó trdo prijemali, jih gonili na tlako za novo pot iz Boke kotorske gor v Krivošije ter jih porabili pri utrjenji Ledenic.

#### II.

Z vsemi dosedanjimi vkrepi našega vojnega vodstva pa še boji niso bili končani, ker vse dalmatinsko ljudstvo je razdraženo ter je v srcu po večem na strani upornikov, zlasti neprilčno za nas je, da so se sprijele

z upiranjem proti nabiranju vojakov tudi cerkvene zadeve. Veliko Dalmatincev, večina Hercegovincev in Bošnjakov, ni rimsko-katoliške vere, ampak grške. Zeló se je tem grškim kristjanom zamerilo, da so postavili v Sarajevu rimskega nadškofa, ne pa grškega. Vsled tega so celó grški duhovni pritegnili k upornikom, ter jih podpirajo, kedar in kjer morejo. Dne 19. februarija sešle so se na priliko v enem tacih grških samostanov daleč od Zadra velike ljudske množice, ki so odločno zatrjevale, da so za upornike. Sicer so te gospode in mnogo družih zaprli ter jih dovêli v Zader, a od dne do dne se je bolj kazalo, da niso zastonj pridigovali. Tu in tam po Dalmaiciji pokazale so se oborožene čete, ki so ustavljale železnico, napadale žandarje v njihovih hišah, ter morile in požigale. V Bosni so zasačile naše gospóske velik pogreb; ko so trugo preiskali, našli so mesto mrliča veliko število pušek v nji, ki so jih ljudje hoteli na ta način iz mesta upornikom v roke spraviti. Prav blizo Sarajeva prijeli so grškega duhovna, ki je podpihoval svoje poslušalce za upor, in ko se je njegov škof za-nj potegnil, odgovoril je bosenski komandant baron Dahlen: „Duhovnik je zaslužil smrt in ustreljen bo, ker nikakor ne kaže, da bi se ž njim mečje ravnalo, kakor z onimi, ki jih je zapeljal. Če bi se kaj tacega skazalo bodi-si komur koli, in celó škofu, ne premišljeval bi se ne en trenotek, ali naj mu podpišem smrtno sodbo ali ne!“

V Bosni in Hercegovini so vodniki upornikov po večem Turki, katerim nove avstrijske naprave nikakor nočejo ugajati. Celó v severni Bosni ni več varno. Železnica, ki pelje iz Broda v Zenico, je v večni nevarnosti, skoro ni minul dan, da niso naložili na šine kamenja ali tramov, da potisnejo železniški vlak s tira.

(Dalje prihodnjič.)

## Glasbena novica.

\* Ravnokar je na svetlo prišlo: „Asperges me“ in „Vidi aquam“, zložil P. Angelik Hribar za sopran, alt, tenor in bas ali za en glas z orgljami.

Dobi se pri Blazniku. Cena 20 krajc., po pošti 2 kr. več. Ker je „asperges“ in „vidi aquam“ od vis. čast. ljubljanskega knezoškofijstva ob nedeljah pred veliko sv. mašo zapovedano, bote ti dve lahki, a veličastni skladbi cerkvenim korom po mestih in deželi prav dobro došli.

## Zabavne stvari.

### Popotne črtice.

Spisuje političen sitnež.

(Dalje.)

Predno nadaljujem s popisom potovanja, naj ob kratkem povem, zakaj za Celje nič ne maram. Prvič, ker je strašno nemškutarsko gnjezdo, drugič pa, ker se ga skoro bojim. Da, bojim se Celja in zakaj? Ker se bojim zaslužene kazni.

Ko sem bil pred par leti zadnjič tam in v gostilnici zahteval vrček piva slovenski, se nježna natakarka čmerno obrne od mene s pojasnilom:

„Hier hob'mer kan pivo, hier hob'mer blos pir. Kennens niks tajč?“

„Če nimate piva, pir pa sami pite“ — se odrežem jaz in grem, ne zmeneč se za zabavljanje natakarice.

Kmalu dobim prijatelja starih let, pravega gada, in mu povem, kaj se mi je zgodilo; reči moram, da sem bil precěj razjarjen.

„Ej“ — me pomiri on — „daj Celjanom ta mah-ljej nazaj, saj si uže marsikatero vdel; jeziti pa se nikar!“

Hm! dobro, ali kako! Oba začneva ugibati in uganila sva jo. Zvečer se podava na vrt neke večje gostilnice, pa tako, da gre on prej, jaz kmalu za njim, a sedem k drugi mizi. Gibčni natakak se pridrsa k meni in me praša — nemški, se ve da — kaj želim. Jaz si naročim po francoski, ker toliko ta jezik uže znam, da bi ne bil prišel v zadrego, če prav bi natakak znal francoski. Pa ta me debelo gleda, nastavi uho ter praša: „Kennens niks tajč?“

„Comment?“ — je moj francoski odgovor.

Natakak se premisli, pa steče k drugemu in mu pokaže mene, češ, „tam je človek, ki francoski govori, postrezite mu vi“.

Res prifrčí drugi, ki praša v natakarski francoščini po mojih željah; temu pa odgovorim grški, se ve da le z besedami, ki so mi še iz šol v spominu ostale. Natakak leti nazaj k prvemu in mu reče, da to ni francoski, ampak bo najbrž angleški. Zdaj nastane prepir med natakakjema, da postanejo gosti, katerih je bilo vse polno pri mizah, pozorni in tudi gostilničar priteče ter praša po vzroku prepira. Ko ga izvé, pride in me ogovori sam laški; jaz pa mu dam nazaj tisto zmešano latovščino, katero smo gojili nekđaj v šolah, sestavljeno iz nemščine in slovenščine, pa tako, da je vsaka beseda v sredi pretrgana in povsod pritaknen zlog „la“. Krčmar in gosti vlečejo to zmes na ušesa in začno ugibati, kaj je to. „Novogrški“ — pravi ta; „ne, angleški“ — drugi; „kaj še, rumunski“ — tretji in tako dalje, samo „bindiš“ ne, to so vedeli. Slednjič me obsodijo za Turka. Krčmarju pa vendar na misel pride, da mi podá jedilni list, ki je bil — se ve da — nemški. Jaz vzamem list v roke, ga obračam in ogledujem od vseh strani, pa ga dam krčmarju nazaj.

„Ta še brati ne zna, mora biti prav divjak, kak paša ali kaj tacega“. Tako zadoni po mizah in prav lepe besede padajo; nekdo se še prav širokoustno nemški oglasi: „Prinesite mu pečenega človeka, morda mu bo ta všeč!“

Zdaj pa se jaz nekaj smeja, nekaj nevolje ne morem več zdržati in iz ust mi buhnejo prej uže pripravljene besede v nemškem jeziku: „Hvala lepa za zabavo! Vidite, da si človek ne vé pomagati, če zna le samo nemški“.

In smuk skoz vrata, katera mi je moj prijatelj po dogovoru brž odprl, potem pa zopet zaloputnil za mano. Hrup je bil velikansk, jaz pa sem jo cvirnal, kar so me noge nesle, proti „belemu volu“ in tam brž smuknil v svojo sobo, kamor je za mano kmalu prišel prijatelj z naznanilom, da so brž po mojem odhodu ali marveč begu uganili, kdo da sem, in da bi bilo slabo godilo se mi, če bi je ne bil tako naglo in previdno popihal.

To je dogodba, zavoljo katere se jaz Celjanov bojim. Zdaj pa naj častiti bralec pridruži se mi zopet na poti proti Braslovčem.

Solnce je gorko, moj solnčnik skoro preslab zá-nj. Pa nič ne dé, lepa je ta pot, ki se vije po zalih vaséh in hladnih zelenih logih, da je le malokrat samotna. Kar mi je bilo posebno všeč, so bili samo slovenski napisi po kolih ob poti, kakoršnih po Kranjskem ni videti (ker mora k vsaki slovenski besedi biti pritaknena tudi nemška) in pa prijazni obrazi Štajarcev, ki so me srečevali in memo katerih sem šel. Vse popotnika lepo pozdravlja in če kaj prašaš, ti vsak rad dá najobširnejše pojasnilo. Tudi beračev ni, ki bi popotnika nadlegovali, kakor marsikje drugje.

Poldan je uže odzvonilo, menda ravno na Gomilskem, ki je precěj obširna in bela vas; ime utegne pri-



drdral je brzi vlak dol od Zgornje-Gorenjskega, in okoli 10. ure bila sva v Ljubljani, kjer sva našla v gostilni „pri Avstrijskem Cesarju“ prav dobro in prijetno prenočišče. (Dal. prih.)

## Zgodovinske stvari.

### Upor v spodnji Dalmaciji (to je, v Krivošiji), Hercegovini in Bosni.

Spisuje J. V.

II.

(Dalje.)

Upor, kakor se je uže zadnjič omenilo, razširil se je tudi v Bosno in Hercegovino, ali je morebiti celó tam nastal. Največ je upornikom na mari, da prestrižejo zveze in ceste med večimi hercegovinskimi in bosensskimi mesti. Lehkó bi tem pótem zabranili, da bi se našim poslala pomoč, ako bi bili v zadregi. Uže v pričetku leta 26. januarija morali so se naši sprijeti s Hercegovinci, ki so se prizadevali zapažiti cesto med Mostarom, Nevesinjami in Fočo v Bosni. Še nevarnejše bi bilo, če bi bili uporniki zaseli cesto med Fočo in Sarajevim. Zato so se poslali 27. januarja naši vojaki pod nadpolkovnikom Hoce-jem iz Sarajeva proti Foči trebit cesto ter razpedit uporaiške druhali. Bilo jih je komaj 1500 mož. Pot bila je neizrečeno težavna. Prenočiti se je moralo prvi dan na snegu in ledu; celó vode je manjkalo, tako, da se je moral za pijačo in kuho sneg topiti. Drugi dan pomikali so se proti Trnovemu, kamor je imela priti za vojaci kolóna, ki jim je nosila njihov živež. Pot postajala je vedno težavniša. Med tem pa se je sporočilo nadpolkovniku Hoceju, da so uporniki zasedli Rogojski preláz, na meji med Bosno in Hercegovino. Kazalo sedaj ni nič družega, kakor nemudoma dalje marširati, da naši pridejo prej na Rogojski prelaz, predno pritekó upornikom večé čete na pomoč.

Naj bi le pot ne bila tako neizrečeno težavna. Za vsako stopinjo kviško v goré morali so se naši vojaki s snegom in ledom pričakati. Če bi ne imeli pijonirjev, ženijskih vojakov seboj, bi celó ne priplezali na planine, ker dostikrat je bilo treba na dolgo sekati stopnjice v led. A naši vojaki so se izvrstne skazali, ter plezali čvrsto in dobre volje kviško. Proti poldnevu dospeli so na vrh planin, a potoma so se uže z uporniki sprijeli, ter izgubili memo dveh družih vojakov tudi stotnika Tihi-ja, enega družega stotnika in dva vojaka so pa nevarno obstrelili.

Tu na Rogojski planini so en dan počivali, pričakujoč tovore z živežem, ki so še ta dan dospeli na planino. 31. dne januarja pomaknili so se naši dalje v Varoš, kjer se je izvedelo, da je majhen oddelek naših vojakov v Mrezici v veliki nevarnosti; še huja prede pa morda onim v Foči, kamor pritiskajo ustaši od vseh strani. Sedaj se ni dalo dolgo premišljevati, kajti Foča bila je zavoljo svoje lege na črnogorski meji zeló imeniten kraj. Kdo vé, če ne bi Črnogorci priskočili svojim bosenskim prijateljem na pomoč, ako bi bila sila velika.

Nova poročila kazala so vedno jasneje, da je pot proti Foči uže od upornikov zasedena. Naj veljá kar hoče, Foča se mora rešiti. Brez počitka morali so vojaki dalje. Proti večeru 1. februarija poslal je nadpolkovnik Hoce en batalijon vojakov proti Ustikolini, kjer se je našim uže slabo godilo, en batalijon proti Foči, drugi dan pa jo je mahnil sam z ostalimi batalijoni tje kaj.

Naj bi ne bil tako uren, brž ko ne bi mu bili ustaši Fočo prestregli, kajti tu je bilo celó malo naših vojakov, ustaši pak so napeli vse žile, da dobe ta imeniten kraj v svoje roke. In še celó sedaj jih ni bila volja pustiti našim Fočo, 3., 4. februarija napadli so z vso silo bližnje kraje: Brod, Suvjesno in Hunić, a naši so jih kmalu na vse kraje razpršili.

Srčnosti, ustrajnosti in neomahljivosti naših vojakov ni prehvaliti. Nadpolkovnik Hoce telegrafiral je županu v Neuhaus na Českem, od kodar so bili njegovi vojaki domá: „Ponašati se smete s svojimi fanti, izvrstni vojaki so!“

Ker se je upornikom štrena v južni Bosni zmešala, držali so tim čvrsteje Hercegovino, a tudi tu niso nič opravili, naši razgnali so jih na vse strani. Upora pa vendar le še ni konec, ker uporniki so se umaknili više gor v Bosno in proti srbski meji, ker menijo, da se smejo nekoliko na Srbe zanašati. To niso vesele novice, upora še dolgo ne bo konec; še sedaj se pretepajo naši s hrcegovinskimi in bosenskimi druhalimi, da celó v Krivošijah ni mirú. Dokler pak ne dobimo natančnejih poročil, prenehali bodemo za en čas svoje popise o upor.

## Zabavne stvari.

### Popotne črtice.

Spisuje političen sitnež.

(Dalje in konec.)

Kraji, po katerih sem se zdaj peljal, so mi bili čisto neznani. Na vozu smo bili štirje: dva trgovca, ki sta se iz Hrvaškega pripeljala, jaz in postilijon; voz je bil priprost, tesen in trd, da smo po slabi cesti vedno odskakovali. Skoro bi bil šel rajši peš, pa ker sem uže plačal, naj bo; dobro, da sem si bil v Mozirji za to pot nekoliko želodec pripravil.

Kmalu nad Mozirjem unkraj Savine se pokaže samostan Nazaret na jako prijetnem gričku; le škoda, da nisem utegnil ogledati si ga; morda mi bo kdaj ugodnejša prilika za to. Spodej je videti star grad ljubljanskega knezoškofa in tri njegove pile (žage) ob Savini; tu se prično tudi neizmerni gozdi gornjegrajski, tudi lastnina ljubljanskega knezoškofa, in se vlečejo po vsi dolini skoro do kranjske meje, kakor sem pozneje še le videl.

Dolina je tako prijetna, vasi ob obeh krajih tako belih hiš, polje tako lepo, sadnega drevja in na desni celó zelenih vinogradov toliko, da človek skoro pozabi slabo cesto in trdi voz, na katerem se pelje. Ob Savini pa je žaga za žago, vmes kak mlin, tako da se oko ne more dolgočasiti. Moja tovariša na vozu sta, čeravno radovoljno, vendar komaj vstrezala mi z odgovori na moja vprašanja, toliko meni mikavnih reči je bilo videti. Vštric Rečice, čedne farne vasi tam pod gorovjem, sta poskakala z voza in mi želela srečno daljno pot. Spoznala sta me pa tudi, ker eden je rekel:

„Tu gor dalje je vse lepo varno, ni več nemškutarjev, le v Gornjem gradu morda še par.“

Odslej sva s postilijonom sama drčala naprej. Vstavila sva se le v mali vasici, kjer je poštna postaja za Ljubno — faro, ki se na desni strani ne daleč od ceste vidi. Brž potem je mal klanec, vrh katerega se ti pokaže cerkev sv. Frančiška, znamenita zato, ker ima nekatere cerkvene ornamente, katere je pletla sama cesarica Marija Terezija, ki je bila s svojim sinom Jožefom tu; takrat je darovala tej cerkvi, kakor so mi pravili, tudi toliko zlata, kolikor je njen mali sinček takrat tehtal, pa cesar Jožef II. je to darilo (podoba